

Куришко О. О.
аспірант,
Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи НБУ»,
м. Суми, Україна

МОДЕЛІ КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В СВІТІ

В статті проведено аналіз критеріїв виділення національних моделей протидії легалізації доходів. Розглянуто найбільш поширені моделі та встановлено історико-економічні умови їх формування, висунені пропозиції щодо формування національної моделі в Україні.

Ключові слова: модель, фінансовий моніторинг, легалізація доходів, критерій.

Вступ. Економічні умови та національні традиції кожної країни визначають специфіку регулювання її економіки. В сучасних умовах фінансовий моніторинг є дієвим засобом реалізації фінансової політики держави, що дозволяє державі регулювати не лише процеси протидії легалізації доходів, але й здійснювати макроекономічний синергетичний вплив на економіку в сфері загального державного регулювання, інвестиційної привабливості, інформаційної прозорості.

Враховуючі різні історичні умови створення та розвитку систем фінансового моніторингу в країнах світу, актуальним є виділення критеріїв формування механізму координації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, що дозволить створити оптимальну національну модель фінансового моніторингу в Україні. Вище визначене обумовлює актуальність дослідження заданому напрямку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значна кількість науковців приділяли увагу дослідженню моделей протидії та запобіганню легалізації доходів і фінансування тероризму, зокрема: Большаков В., Буткевич А., Волковинська Т., Зозуля І., Москаленко Н., Флейчук М.І. та інші.

В той же час науковцями залишаються недостатньо дослідженими питання вибору оптимальної моделі фінансового моніторингу, в тому числі критеріїв державного регулювання фінансового моніторингу та механізму координації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу в Україні, що і зумовило актуальність теми статті.

Постановка завдання. В умовах розвитку економіки України під впливом дії світової економічної кризи постає необхідність удосконалення існуючої моделі координації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу для забезпечення поступального економічного розвитку, покращення інвестиційного клімату, лібералізації фінансового ринку.

Виклад основного матеріалу. З метою запобігання і протидії легалізації злочинних доходів в країнах світу використовують адміністративно-правовий механізм, від якого залежить результативність попередження, виявлення та усунення правопорушень у сфері легалізації доходів. Причиною створення даного механізму, на думку Буткевича С.А. [1], є необхідність існування дієвого інструменту протидії легалізації доходів та запобігання інших злочинам в економічній сфері з використанням банківської системи.

В інституційній площині оптимальною є така організація моделі фінансового моніторингу, яка дозволить максимально ефективно запобігати легалізації доходів з

одночасним збереженням рівня лібералізації державного регулювання, сприятливого інвестиційного клімату, інформаційної прозорості фінансового ринку. При цьому інституційну модель фінансового моніторингу можна розглядати як сукупність рухів інформації про фінансові операції, що мають ознаки сумнівності легалізації доходів та координації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу.

Світовий досвід вказує, що найбільш розвинена та дієва модель протидії легалізації доходів впроваджена в США, при цьому головними цілями даної моделі є:

- ефективне обмежування доступу до фінансової системи осіб, які проводять легалізацію доходів;

- розширення можливостей урядових органів для виявлення суб'єктів, які проводять легалізацію доходів;

- посилення та вдосконалення для фінансово-кредитних установ порядку реалізації заходів по запобіганню легалізації доходів.

Специфікою формування моделі фінансового моніторингу США є базовість англосаксонської системи права, чітке законодавче регулювання, розвиток фінансового ринку, інформаційна прозорість банківської системи, високий рівень взаємодії та обміну інформацією між правоохоронними органами різних міністерств та відомств. При цьому характерним для США є досить велика кількість суб'єктів фінансового моніторингу (20 тисяч банківських установ). Але підрозділ фінансової розвідки США (FINSEN) функціонує згідно принципів всебічної міжвідомчої координації, де найбільш важливу роль відіграють Федеральна резервна система, Секретна служба, Федеральне бюро розслідувань та Міністерство фінансів США.

В Німеччині модель фінансового моніторингу також має правоохоронний характер, напрямлена на контроль, як за кредитними установами (2100), так і фінансовими (750), страховими (160) компаніями та філіями зарубіжних банківських і фінансових установ (112). Особливістю даної моделі є її висока автоматизованість, ризиковий підхід оцінки суб'єктів.

Для Франції характерним є адміністративна модель фінансового моніторингу, що визначається континентальною консервативністю, більш ліберальним характером, не має законодавчо закріплених вимог про надання інформації щодо фінансових операцій, якщо їх сума перевищує певну граничну межу, а критеріями дослідження операцій на сумнівність є мотивована підозра щодо фінансових операцій, які мають ознаки легалізації доходів.

В Україні факторами формування моделі фінансового моніторингу є високий ступінь тінізації економіки та корупції, нерозвиненість фінансового ринку, дублювання повноважень різними спеціалізованими органами та відомствами, низька автоматизованість та обмін інформацією, недосконалість законодавчого та організаційного забезпечення, що визначає низьку ефективність координації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, а імплементація світових стандартів та практики протидії легалізації доходів не має практичного інструментарію реалізації.

Систематизація досвіду побудови моделей фінансового моніторингу в світі вказує на діалектичні суперечності в механізмі державного регулювання власне процесу протидії та запобіганню легалізації доходів і фінансування тероризму, а саме в практиці віддається перевага двом протилежним базовим моделям (адміністративній та правоохоронній) в залежності від ряду критеріїв: цілей проведення, регулювання економіки, регулювання фінансової системи, рівня взаємодії органів фінансового моніторингу. В той же час Москаленко Н. [6] також виділяє ще 2 моделі, які мають ознаки базових – судову та змішану, при цьому досить поширеною є наукова думка, що окреме виділення даних моделей є недоцільним, оскільки за базовими критеріями вони є під моделями правоохоронної моделі фінансового моніторингу. При цьому Большаков В. [4] зазначає, що критерії розподілу підрозділів фінансової розвідки на моделі є

умовними і засновані на підпорядкуванні уповноважених органів в сфері протидії та запобіганню легалізації доходів і фінансування тероризму різним органам виконавчої влади. На основі системного підходу було виділено найбільш релевантні критерії поділу моделей фінансового моніторингу (табл. 1).

Таблиця 1.

Переваги та недоліки різних моделей фінансового моніторингу (розроблено автором на основі [2, 4, 5])

Критерій	Адміністративна модель	Правоохоронна модель	Судова модель	Змішана модель
Країни використання	Франція, Греція, Бельгія, Іспанія, Італія, Нідерланди	США, Австрія, Німеччина, Ірландія, Великобританія	Люксембург, Португалія	Росія, Україна
Спосіб збору інформації	збір інформації ПФР від суб'єктів фінансових операцій	значна кількість джерел аналітичної інформації	збір інформації ПФР від суб'єктів фінансових операцій	збір інформації ПФР від суб'єктів фінансових операцій
Повноваження підрозділів фінансової розвідки	збір та обробка інформації, координація діяльності в системі, не проводить слідчі дії	збір та обробка інформації, координація діяльності в системі, обмін інформацією з повноважними правоохоронними органами, участь у слідчих діях	збір та обробка інформації, координація діяльності в системі	збір та обробка інформації, координація діяльності в системі, не проводить слідчі дії
Ступінь координації діяльності	середній	високий	середній	середній
Переваги	високий ступінь довіри до ПФР зі сторони фінансових установ, незалежність, децентралізація управління	середній ступінь довіри до ПФР зі сторони фінансових установ, незалежність, висока координація діяльності, централізація управління	середній ступінь довіри до ПФР зі сторони фінансових установ, незалежність, децентралізація управління	низький ступінь довіри до ПФР зі сторони фінансових установ, децентралізація управління
Недоліки	недоліки в системі збору інформації, середня координованість діяльності	60% всіх повідомлень від суб'єктів фінансового моніторингу в паперовому вигляді	недовіра до спеціалізованих органів	низька координованість діяльності

Узагальнивши аналізовані моделі, слід відмітити, що процес вибору регулювання фінансового моніторингу не є спонтанним, а характеризується властивостями економічної обґрунтованості та історичності розвитку країни.

Незважаючи на наведені протилежні тенденції, вважаємо, що будь-яка модель фінансового моніторингу повинна відповідати системним принципам та мати властивості: системності, оперативності та конкретності, що визначає її триалістичну природу, а статус підрозділу фінансової розвідки передбачає наявність специфічної функції – надвідомчої координації, що має різний характер та завдання в рамках кожної моделі фінансового моніторингу. Крім того, стратегія держави в сфері протидії легалізації доходів має бути напрямлена на формування таких умов, в яких економічний ефект від легалізації доходів є нижчим, ніж витрати, понесені на її організацію.

Дослідивши оцінки цільових орієнтирів та індикаторів критеріальних обмежень макромоделі збалансованого обмеженого соціально-економічного розвитку України в 2008 р. в складі показників «Легалізація економіки та протидія корупції» [8] за визначеними показниками Україна має наступні оцінки (табл. 2).

Таблиця 2.

Показники легалізації економіки та протидії корупції в Україні в 2008 р. [8]

№	Показник	Цільові орієнтири	Показник країни-лідера за цільовим орієнтиром	Показник України	Відхилення від цільового орієнтира	Бажана динаміка показника (збільшення ↑); (зменшення ↓)
1	Індекс сприйняття корупції (CPI)	10	9,3 (Данія, Нова Зеландія)	2,5	-7,5	↑
2	Індикатори державної влади у різних країнах світу (WGI)	2,5	2,2 (Фінляндія)	-0,7	-1,8	↑
3	Барометр глобальної корупції (GCB)	1,0	2,4 (Данія)	4,3	4,3	↓
4	Рівень тіньової економіки (Shadow)	→ min	8,7 (Швейцарія)	57,3	48,6	↓

Динаміка показників легалізації економіки та протидії корупції в Україні вказують на необхідність удосконалення координації спеціалізованих органів в моделі протидії легалізації доходів. В Україні сформувалася і розвивається за виділеними критеріями змішана модель фінансового моніторингу. При цьому практикується активна співпраця з міжнародними інституційними структурами в сфері протидії легалізації доходів для обміну досвідом в процесі розвитку схем та механізмів легалізації доходів [3]. При цьому останні тенденції реорганізації ДКМФУ мають напрямленість на укрупнення територіальних об'єднань та залучення до процесу інформаційного обміну, як обов'язкових суб'єктів фінансового моніторингу адвокатів та нотаріусів [5].

Для підвищення ефективності існуючої моделі фінансового моніторингу необхідно підвищити ступінь координації діяльності та обміну інформацією суб'єктів фінансового моніторингу. Зокрема, на міжвідомчому рівні необхідно розвивати інформаційний обмін між Державним комітетом фінансового моніторингу та іншими

державними органами в сфері доступу до баз даних регуляторів ринків фінансових послуг, податкових, митних, правоохоронних органів. В той же час необхідно удосконалити інформаційний обмін ПФР України з іншими країнами. Усі ці заходи в комплексі сприятимуть процесу формування ефективної моделі фінансового моніторингу, її поступовій інтеграції у загальноєвропейський фінансовий простір.

Висновки. Кожна з аналізованих моделей має свої переваги та недоліки, при цьому відмінності в них полягають в організації та функціонуванні підрозділів фінансової розвідки. Доведено, що в існуючих економічних та історичних умовах формування фінансової системи України найбільш прийнятною є змішана модель координації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, яка функціонує з використанням правил американської моделі, що надасть змогу створення умов для максимізації транзакційних витрат для легалізації доходів і буде сприяти зменшенню розвитку легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Більш ґрунтовне дослідження особливостей координації суб'єктів фінансового моніторингу в Україні буде проведено в наступних наукових роботах.

Список використаних джерел:

1. Буткевич С.А. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия «Юридические науки». Том 21 (60). № 2. 2008 г. С. 118-124.
2. Большаков В. По следам «грязных» денег // Финансовый контроль. 2005. - № 9.
3. Волковинська Т. Співробітництво з FATF як фактор формування в Україні європейської моделі фінансової системи [електронна версія] // Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Un_msm/2007_12/Volkov.pdf.
4. Гаврилюк О.В. Національно-державна стратегія конкурентоспроможності: методологічні аспекти / О.В. Гаврилюк. // Теоретичні та прикладні питання економіки : Зб. наук. праць. – Випуск 12; за заг. ред. Ю.І. Єханурова, А.В. Шегди. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. – 419 с. – С.49-53.
5. Зозуля І.В. Європейська модель поліції (міліції) як мета досягання у реформуванні ОВС України: доктринальний підхід // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - № 19. – 2008.
6. Моделі ендогенного зростання економіки України / НАН України. Держ. установа «Ін-т економіки та прогнозування»; За ред. М. І. Скрипниченко. – К.: 2007. – 516 с.
7. Москаленко Н.В. Фінансовий моніторинг як інструмент економічної безпеки // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. - № 1. - С. 1-7.
8. Флейчук М.І. Детінізація економіки та протидія корупції в моделі збалансованого соціально-економічного розвитку [електронна версія] // Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/Biznes/2010_2/010/02/100210.pdf.

КУРЫШКО А. О. МОДЕЛИ КООРДИНАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ ФИНАНСОВОГО МОНИТОРИНГА В МИРЕ

В статье проведен анализ критериев выделения национальных моделей противодействия легализации доходов. Рассмотрены наиболее распространенные модели и установлены историко-экономические условия их формирования, выдвинутые предложения по формированию национальной модели в Украине.

Ключевые слова: модель, финансовый мониторинг, легализация доходов,

критерий.

KYRUSHKO O.O. THE MODELS OF COORDINATION THE ACTIVITY OF FINANCIAL MOTIRONING IN THE WORLD

The analysis of criteria of selection of the national models of counteraction to income legalization was made in this article. The most common models were considered and the set of historical and economic conditions of their formation was determined, the suggestions concerning the formation of a national model in Ukraine were brought forward here.

Keywords: model, financial monitoring, income legalization, criterion.